

Referanser:

KR 28/11, KR 15/14, KR 34/14, SKR 25/14, BM 34/14

Vedlegg:

KR 56.1/14 Høringsbrev om Kirkebygg

KR 56.2/14 Hørings sammendrag om Prinsipper for kirkebygg

Prinsipper for kirkebygg

Sammendrag

Saken omhandler teologiske, historiske og kirkerettslige perspektiver på kirkebygg. Denne saken må ses i sammenheng med tre regelverk for kirker som også behandles på Kirkemøtet.

De teologiske og historiske overveielserne redegjør for hvorfor kirken trenger kirker og hva som er et økumenisk-luthersk kirkerom.

De kirkerettslige sidene ved saken gjelder fire ulike områder:

-Bruken av ordene vigsling og velsignelse vedrørende henholdsvis kirker og kirkelige lokaler. Her foreslås det at begrepet vigsling brukes om kirker og begrepet *innvielse* om kirkelige lokaler.

-Spørsmål knyttet til utleie av kirken til andre livssynssamfunn og religioner enn kristne og om muligheten for å innføre livssynsnøytrale rom som del av vigslet kirkerom. Det foreslås her at kirkerommet ikke skal leies ut til andre enn kristne trossamfunn og at livssynsnøytrale rom ikke bør være del av kirkerommet i en vigslet kirke.

-Spørsmål knyttet til kirken som selvstendige bygg hvor det foreslås at kirken skal være et selvstendig bygg, med mulighet for at kirke nr. 2 i soknet kan være del av annet bygg, når det eies av soknet.

- Muligheter for langtidsutleie av kirker, om eventuelle godkjenningsordninger for slik utleie og om myndighet til å nedlegge eller avhende kirker. Her foreslås at det i et fremtidig regelverk bør gis mulighet for langtidsutleie, men en vil ikke konkludere i spørsmål om godkjenningsordninger ved utleie og om myndighet til nedleggelse og avhending av kirker før ny kirkeordning er nærmere avklart.

Saken har vært på høring og alle forslag som fremmes har bred tilslutning blant høringsinstansene. Saken har vært forelagt BM som ikke hadde noen læremessige innvendinger.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

1. Kirkemøtet finner at saken om Prinsipper for kirkebygg gir et godt grunnlag for Kirkemøtets videre arbeid med kirkebyggsaker og for hovedprinsippene som bør ligge til grunn i et fremtidig regelverk for kirkebygg.
2. Kirkemøtet slutter seg til hovedkonklusjonene om de to hovedspørsmålene: 1) Hvorfor trenger kirken kirker, og 2) Hva er et økumenisk-luthersk kirkerom.
3. Betegnelsen *vigsling* brukes om kirker og betegnelsen *innvielse* om lokaler til kirkelig bruk.
4. Kirkemøtet anbefaler at Kirkerådet utreder om ordet *innvielse*, og ikke *vigsling*, bør brukes om kirkegårder og gravlunder.
5. Kirkerommet kan kun leies ut for seremonier i kristne trossamfunn.
6. Livssynsnøytrale rom skal ikke inngå som deler av kirkerommet i en vigslet kirke.
7. Kirkebygg skal som hovedregel være et selvstendig bygg som eies av soknet, med mulighet for at kirke nr. 2 i soknet kan være del av annet bygg, når det eies av soknet.
8. I et fremtidig regelverk bør det gis mulighet for langtidsutleie av kirkebygg.
9. Ved en eventuell nedleggelse eller avhending av et kirkebygg anbefaler Kirkemøtet at de sju vurderingstemaene som foreslås i Høring om kirkebygg, følges.
10. Kirkemøtet anbefaler å gjøre kirkerommet mer tilgjengelig og åpent for privat bønn, stillhet og meditasjon.

Saksorientering

Bakgrunn

Saken omhandler noen teologiske og kirkerettslig prinsipper for kirkebygg og var på høring våren 2014. I høringsbrevet fremgikk det at synspunkt som høringsinstansene gir på de mer prinsipielle spørsmålene om kirkebygg (i kapittel 1-8 i høringsbrevet) «kan få betydning for Kirkerådets videre arbeid med kirkebyggsaker og et fremtidig arbeid med endringer i kirkeloven og annet regelverk for kirkebygg».

Kirkerådet mottok svar fra i alt 177 høringsinstanser. Det høye antallet hørings svar er i seg selv gledelig og viktig med tanke på den videre behandling av saken. Mange høringsinstanser uttrykker også stor tilfredshet og glede over at man ble gitt mulighet til refleksjon over kirkebyggets betydning, og i særdeleshet sin egen kirke.

Høringsbrevet belyste først to teologiske hovedspørsmål: 1. Hvorfor trenger kirken kirker, og 2. Hva er et økumenisk-luthersk kirkerom.

Til disse teologiske prinsippene har Bispemøtet høsten 2014 avgitt en læremessig uttalelse, og konkluderer med at «Det er ikke grunn til å hevde at de forslag til svar som Kirkerådet fremmer på de to nevnte hovedspørsmålene er i strid med evangelisk-luthersk lære» (BM 34/14).

I tillegg inneholdt høringen flere kirkerettslige hovedspørsmål. Til dette uttaler Bispemøtet:

Kirkerådet reiser en rekke spørsmål vedrørende kirkerettslige prinsipper for kirkebygg. Samtlige forslag som fremmes av kirkerådet har bred tilslutning blant høringsinstansene, noe som tilsier at det her ikke er tale om grunnleggende kirkerettslige reformer, men om presiseringer i gjeldene regelverk. Bispemøtet slutter seg til Kirkerådets forslag til vedtak om de kirkerettslige perspektivene ved saken, jf. vedtaks punkt 2c – f. Det er ikke grunn til å hevde at noen av forslagene strider mot evangelisk luthersk lære.» (BM 34/14)

Høring om kirkebygg inneholdt også forslag til tre reviderte regelverkene Regler for bruk av kirkene, Regler for liturgisk inventar og utstyr og Regler for bruk av kirkens klokker. Saken *Prinsipper for kirkebygg* må ses i sammenheng med disse regelverkene, men saken har også en videre betydning for Kirkemøtets fremtidige arbeid med strategi og forvaltning av kirkebygg.

Kirkerådet har fått en viktigere rolle i rådgivning om kirkebygg ved at rådgivningen ble overført fra Kirkedepartementet til Kirkerådet i 2008. I departementets brev om overføring av stillingen heter det:

Overføringen innebærer at Kirkerådet heretter vil ha ansvar for å fungere som rådgiver for bl.a. departementet og biskopene i saker som er nevnt i kirkeloven § 21, herunder oppføring, ombygging og utvidelse av kirke. Videre vil Kirkerådet ha ansvar for å uttale seg når biskoper ber om råd i saker om

anskaffelse eller avhendelse av kirkens inventar og utstyr, jf. Kirkeloven § 18 siste ledd (Brev fra KKD 04.06.2008).

Kirkerådet avgir derfor uttalelser om planer om nye kirker, og gir råd om endringer i kirkebygg og om kirkelig inventar og utstyr. Men fortsatt gjelder at departementet er godkjenningssinstans for ”oppføring, ombygging, utvidelse og nedleggelse av kirke” (jf. Kirkeloven § 21 4. ledd). I høringen om forvaltningsloven gav Kirkerådet uttrykk for at «Kirkerådet er av den prinsipielle oppfatning at spørsmål om kirkelig inndeling, herunder opprettelse og nedleggelse av sokn, hører til spørsmål som Den norske kirke som trossamfunn selv må ha myndighet til å beslutte. Et trossamfunn må selv kunne opprette og nedlegge dets grunnleggende enheter» (side 9).

I denne omgang anbefaler Kirkerådet at en i forbindelse med nedlegging av kirke gjennomgår de 7 vurderingstemaene om hvordan dette best kan skje (se vedtakspunkt 9 og kap 8 i saksorienteringen)

I noen nyere kirkebyggsaker har det blitt reist prinsipielle problemstillinger som det er behov for å drøfte nærmere. Ofte har dette ført til omfattende debatter i media. Det gjelder spørsmålet om forholdet mellom kirkebygg og livssynsnøytrale seremonibbygg, om å legge inn et livssynsnøytralt rom i et kirkebygg, om en kirke alltid skal være et selvstendig bygg, og eventuelle betingelser om de kan inngå som del av annet bygg. Kirkerådet har allerede drøftet noen av disse problemstillingene og ser et behov for å forankre sine prinsipper og sin rådgivning om kirkebygg i en bred høring og i et Kirkemøtevedtak.

Generelt har kirkelige organer fått stadig økt myndighet også i saker som angår kirkebygg og bruk av kirken. Likevel foreslås det ingen endringer av kirkeloven i dette dokumentet, ettersom slike endringer vedtas av Stortinget. En ny kirkelov vil også omfatte mange andre saker enn kirkebygg og forutsetter en rekke kirkepolitiske avklaringer som ennå ikke er på plass. Kirkerådet har i høringen til forvaltningsloven uttalt at [...] *Endringer i forbindelse med kirkebyggsaker som forutsetter endringer i kirkeloven vil reises når ny kirkelov skal foreslås.* Dette betyr at det i denne kirkemøtesaken verken foreslås endringer av finansieringen av kirkebygg eller av kirkelovens definisjon av kirke. Det er heller ikke foreslått endringer i *Tjenesteordning for biskoper* eller andre tjenesteordninger. Høringen kan likevel gi viktige innspill til fremtidige endringer av kirkeloven.

For den som ønsker å få utdypet spørsmålene som høringen reiser, vises det til den omfattende kirkebyggutredningen *Kirkehuset og lovgivningen. Bygning Interiør og inventar Utstyr Bruk*. Utredning ved Knut Andresen, Hamar 2013. Utredningen er tilgjengelig på Kirkerådets nettside www.kirken.no. Utredningen belyser mange spørsmål som ikke er tematisert i dette sakspapiret, blant annet foreslår utredningen endringer i kirkeloven. Utredningen gir teologiske og kirkerettslige perspektiver på kirkebygg og inneholder mange konkrete kirkebygg-eksempler på de prinsippene som drøftes. Utredningen inneholder også et eget forslag til endringer av lovgivningen om kirkebygg.

De endringer i lovverket som foreslås i *Kirkehuset og lovgivningen* er imidlertid ikke identisk med de forslagene om prinsipper og regelverk for kirkebygg som legges fram for Kirkemøtet med bakgrunn i høringen. Denne kirkemøtesaken holder seg også

innenfor rammen av gjeldende regelverk. Utredningen har imidlertid hatt stor betydning for arbeidet med denne kirkemøtesaken.

I det følgende belyses først de historiske og teologiske kapitlene (1 - 2) og deretter de kirkerettslige kapitlene (3 - 8) i Høring om kirkebygg:

Hvorfor trenger kirken kirker? (Kapittel 1)

I høringsbrevet var dette spørsmålet utdypet (se det vedlagte høringsbrevet), og munnet ut i følgende forslag til svar på spørsmålet om hvorfor kirken trenger kirker.

- 1) Kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen er et fellesskap som jevnlig kommer sammen for å feire gudstjeneste og på ulike måter bli styrket i sin kristne tro og tjeneste for andre. Det er ikke tilstrekkelig med seremonirom til riter ved livsoverganger.
- 2) Kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen vil være inviterende og offentlig tilgjengelig for alle som søker kirkerommet i ulike livssituasjoner. Kirkebygget gir god mulighet for mange til å bli kjent med kristen tro og tilbedelse.

Høringen gir god støtte til disse to prinsippene for kirkebygg. Det er stor enighet om at kirken trenger kirkene fordi den i sitt vesen er et fellesskap som jevnlig kommer sammen for å feire gudstjeneste og på ulike måter bli styrket i sin kristne tro og tjeneste for andre. Det er ikke tilstrekkelig med seremonirom til riter ved livsoverganger.

Det er også enighet om at kirken trenger kirker fordi den i sitt vesen vil være inviterende og offentlig tilgjengelig for alle som søker kirkerommet i ulike livssituasjoner. Kirkebygget gir god mulighet for mange til å bli kjent med kristen tro og tilbedelse. Menighetene etterlyser også muligheter og økonomiske midler til å holde kirkene mer åpne utover gudstjenestetid.

Høringsinstanser fremhever også at kirkebygget har stor betydning for mange som ikke oppsøker kirken jevnlig. Kirkebygget har i seg selv en kirkens brobyggerfunksjon på grunn av sin tydelighet som et kulturbærende og identitetsgivende bygg i lokalsamfunnet. Samisk kirkeråd fremhever også dette i sin behandling av høringen om kirkebygg og uttrykker at rådet

er glad for at en rekke høringsinstanser har vektlagt kirkebyggets funksjon som uttrykk for kultur, identitet og stedstilhørighet. Dette åpner opp for viktige anliggender for samisk kirkeliv, og det er her relevant å peke på at *Strategiplan for samisk kirkeliv* problematiserer at det ofte er svært få synlige samiske kjennetegn i kirkene, også i samiske områder. Samisk kirkeråd vil understreke at dette ikke bare berører et allmennkulturelt anliggende, men et dypt anliggende i det kristne budskapet selv (SKR 25/14).

Hva er et økumenisk-luthersk kirkerom? (Kapittel 2)

I høringsbrevet ble dette spørsmålet utdypet og det ble foreslått følgende svar på spørsmålet om hva kan være et økumenisk-luthersk kirkerom:

1. Det er et kirkerom som synliggjør at menigheten samles for Guds ansikt om Ord og sakrament. Konkret inneholder det et permanent *alter* som det sentrale fokus i rommet. Framme i rommet står også en *døpefont*, og en *prekestol* og/eller *lesepult*, som synliggjør et Ordets sted. Kirken kan utformes som langkirke eller som sentralkirke.
2. Det er et kirkerom hvor det er lagt til rette for menighetens aktive medvirkning i gudstjenesten i form av sang i liturgiske ledd og salmer, bønner og fremsigelse av trosbekjennelse og felles feiring av nattverd. Kirkebenker/stoler, orgel, plass for kor og andre instrumenter, god akustikk og god fysisk tilgjengelighet skal bidra til dette.
3. Det er et kirkerom hvor menigheten tydelig kan høre skriftlesninger, forkynnelse og bønner.
4. Det er et kirkerom hvor synlige bilder, utsmykning og symboler kan gi hjelp til fordykning i budskapet, til meditasjon og bønn.
5. Det er et kirkerom som kan skape en god forbindelse mellom gudstjenestelivet og menighetens diakonale, pedagogiske og kulturelle arbeid.
6. Det er et kirkerom som er allment tilgjengelig og inviterende til enhver som oppsøker det i ulike livssituasjoner.

Høringsinstansene slutter seg til kjennetegnene på et økumenisk-luthersk kirkerom. Noen stiller spørsmål til termen, men konstaterer at den passer på de kirkerom man er hjemme i. Det legges vekt på at både å kunne se og høre i kirkerommet.

Innledning til kirkerettslige perspektiver for kirkebyggene (kapittel 3)

I høringsbrevet var det ikke lagt inn noe hørings spørsmål til kapittel 3, da kapitlet utdyper den lovtolkning som er lagt til grunn for høringen. En rekke høringsinstanser har kritisert mangelen på hørings spørsmål til dette kapitlet, og er også kritiske til den lovtolkning som er lagt til grunn, ikke minst i spørsmålet om forholdet mellom menighetsrådets og fellestrådets myndighet og rolle.

Grunnen til at høringen ikke la opp til spørsmål i kapittel 3 var at Kirkerådet ikke mente *denne høringssaken var den rette* til å ta opp til debatt hvordan myndighetsfordelingen i den lokale kirken skal bli på lengre sikt. For tiden er det ingen lovsak om dette spørsmålet under forberedelse i departementet. I den store lovreformen – omtalt som forvaltningsreformen – som departementet har jobbet med siden Kirkemøtet i sak KM 5/13 ba om at det etableres et nasjonalt rettssubjekt for Den norske kirke, jf. høringsnotatet av 2. september i år: *Staten og Den norske kirke – et tydelig skille*, har ikke forholdet mellom soknets organer vært et tema.

Dersom en fremtidig *lovregulering* av Den norske kirke åpner for at Kirkemøtet kan endre dagens myndighetsfordeling mellom soknets organer som ledd i den *kirkeordningen Kirkemøtet skal vedta*, blir det viktig å vurdere om dagens rettstilstand

bør endres. Det vil da forutsette endringer av Kirkeloven på dette punkt.

For å være forberedt på en ny rettslig situasjon med mer myndighet til Kirkemøtet til å vedta kirkens ordninger, jobber Kirkerådet med en egen sak – som etter planen sendes på høring vinteren 2015 – der også lokalkirkens organisering hører til hovedtemaene. Denne kommende høringssaken er kalt *Veivalg for fremtidig kirkeordning*, og er et svar på Kirkemøtets vedtak i nevnte sak KM 5/13, jf. der pkt. 4.

Dette betyr at det senere blir god anledning til å gi uttrykk for hvordan også den lokale kirke bør organiseres. For at det skal bli en konstruktiv refleksjon, er det *viktig å vite hva som er dagens rettstilstand*. I vedlegget skrev Kirkerådet

Kirkerådet ser ikke bort fra at det på lengre sikt – når blant annet myndighetsrelasjonene i lokalkirken skal evalueres – kan bli aktuelt med endringer av arbeidsdelingen mellom menighetsråd og kirkelig fellesråd. Men som *bakgrunnsforståelse* for denne høringen er det dagens lovverk som må legges til grunn. Siden det har vist seg å være delte oppfatninger om kompetanseforholdene vedrørende kirkene, skal Kirkerådet i dette vedlegget knytte noen korte merknader til spørsmålet, der Kirkerådet gir uttrykk for sin lovforståelse.

Høringen om kirkebygg har i større grad enn på forhånd antatt synliggjort at ikke alle deler den lovforståelse som Kirkerådet presenterer i kapittel 3. Enkelte høringsinstanser mener Kirkerådet har presentert en ny rettsforståelse. Kirkerådet hadde i høringen ikke til hensikt å gi uttrykk for noen ny rettslig forståelse – de kilder Kirkerådet viser til, skulle tydelig nok vise dette. Herunder ga Kirkerådet bare uttrykk for noe rådet kunne forvente at departementet ville være enig i. Departementet har således ved brev av 30. mai 2014 til Stavanger kirkelige fellesråd, kommet med noen avklaringer som svar på et brev fra dette fellesrådet, utløst av høringen.

Som kjent er det departementet som «avgjør i tvilstilfelle hvilket organ som treffer avgjørelse og opptre på vegne av soknet», jf. kirkeloven § 5 annet ledd siste punktum. Svarbrevet, nevnt rett ovenfor, var ikke knyttet til en konkret sak slik som denne bestemmelsen forutsetter. Allikevel er det på det rene at departementets syn også i et brev som dette, må tillegges betydelig vekt der det gir svar på tolknings spørsmål – både av aktuell/konkret og av mer generell karakter.

KA påpeker i sitt høringssvar om kapittel 3 at det gis

...lite begrunnelse eller bakgrunn for denne tilnærmingen [om ansvarsfordelingen mellom menighetsråd og kirkelig fellesråd] ut over det juridiske. KA vil etterlyse at også en mer strategisk og erfaringsbasert tilnærming inkluderes i vurderingen av ansvarsforholdet mellom kirkelige organer. Vi viser her bl.a. til lovens forarbeider i omtalen av soknets to organer.

Til dette skal Kirkerådet bemerke at forholdet mellom de to organene må finne sitt uttrykk gjennom lovtolkning, som igjen må finne sin løsning innen fagdisiplinen kirkerett, som er en *rettslig* disiplin. Innenfor denne disiplinen er blant annet lovens forarbeider en viktig tolkningskilde, jf. Kirkerådets henvisninger nettopp til

lovproposisjonen. Også andre forhold er viktige, men Kirkerådet finner at «en mer strategisk og erfaringsbasert tilnærming» hører hjemme i en vurdering av om lovens ordning er god eller om den bør endres. Vi er da utenfor rammen av det som har vært Kirkerådets anliggende i kirkebyggsaken.

Selv om innholdet i departementets svarbrev nettopp bekrefter Kirkerådets hovedanliggende om at «forvaltning» i kirkeloven § 18 ikke er ensbetydende med alle eierbeføyelser, mener Kirkerådet at det engasjement dets kirkerettslige redegjørelse utløste, vil være viktig for de avklaringer som bør komme i arbeidet med en framtidig kirkeordning om forholdet mellom menighetsråd og fellesråd.

Vigsling av kirke – og innvielse av lokale til kirkelig bruk (kapittel 4)

Når en tar utgangspunkt i gjeldende regelverk og liturgier, er det viktig å skille mellom de to typer steder hvor menigheter i Den norske kirke samles regelmessig til gudstjeneste.

Den ene kategorien benevnes i Gudstjenestebokens vigslingsliturgier som *kirke* eller *kirkerom*. Den andre kategorien benevnes som *lokale til kirkelig bruk*.

Selv om begge brukes til gudstjenestefeiring, er det avgjørende forskjeller mellom dem: En *kirke* er et én-bruks-bygg/rom i den forstand at det permanent *er* en kirke. En kirke skal være godkjent som kirke av departementet, eies av soknet og har en rekke bestemmelser knyttet til seg om hva den kan brukes til, og hva den ikke kan brukes til. I liturgien for kirkevigsling heter det at kirkehuset ”er vigslet og helliget til Guds ære og hans menighets oppbyggelse i troen på Jesus Kristus.”

Et *lokale til kirkelig bruk* er et fler-bruks-rom/bygg. Det er kun sporadisk en kirke, det er kirke når det brukes til gudstjeneste eller liknende. Et slikt lokale eller bygg kan tjene en rekke andre formål, som f eks en gymnastikksal i en skole, et grendehus, samfunnshus eller kulturhus. Slike lokaler til kirkelig bruk godkjennes ikke av departementet, men av biskopen. Det er ikke krav om at det eies av soknet og det gjelder ingen kirkelige bestemmelser om hva lokalet kan brukes til når det ikke feires gudstjeneste der. Selv om et slikt lokale kan *vigsles* til kirkelig bruk, anvendes ikke hele vigslingsliturgien for kirker. Det eneste som sies om dette er følgende rubrikk: ”Ved vigsling av et lokale til kirkelig bruk, brukes ordningen *Kirkevigsling* i den utstrekning det passer.” (Gudstjenestebok for Den norske kirke del II s. 244).

Videre omtales ikke *lokale til kirkelig bruk* i kirkeloven, og *Regler for bruk av kirken* gjelder bare «så langt det passer». Derimot kan biskopen forordne gudstjenester i slike lokaler: ”Biskopen forordner gudstjenester i bispedømmets sokn, og beslutter hvor mange gudstjenester det skal holdes i den enkelte kirke *eller annet gudstjenestested* (jf. *Tjenesteordning for biskoper* § 3).

Slike lokaler fungerer ofte som et midlertidig gudstjenestested for en menighet inntil en kirke er blitt bygget, og omtales gjerne som ”interimskirker”. Men det finnes også en rekke eksempler på at noen lokaler/bygg har fungert i mange tiår som gudstjenestested og samlingssted for menighetens arbeid, uten at de er godkjent som kirke. Et slikt lokale kan anvendes til andre formål enn menighetsformål. Hvis det er et permanent alter, en alterring, døpefont og prekestol i korpartiet i dette

flerbruksrommet, er det full anledning til å trekke et forheng foran denne delen av rommet når det ikke brukes til gudstjenestelige formål. Livssynsuavhengige seremonirom finnes også i dag ved gravplasser, på sykehus, i rådhus, grendehus, kulturhus og som stille rom på flyplasser og lignende. Slike lokaler omfattes imidlertid ikke av kirkelovens bestemmelser om kommunens plikt til å utrede utgifter til bygging, drift og vedlikehold av kirker (§ 15).

Ifølge kirkeloven er det departementet som er godkjenningensinstans for nye kirkebygg. Lokaler til kirkelig bruk behøver ikke departementets godkjenning, men trenger bare tillatelse fra biskopen. Også i *Tjenesteordning for biskoper* skjelves det mellom kirkebygg og lokaler til kirkelig bruk. Biskopen foretar selv vigsling av kirker, men «gir tillatelse» til at andre kan vigsle lokaler til kirkelig bruk. Paragraf 13 lyder slik:

Biskopen foretar vigsling av kirker som er godkjent av departementet.
[Første ledd]

Biskopen kan gi tillatelse til at forsamlingslokaler som skal tjene som kirkelokaler for et distrikt, og lokaler i institusjoner vigsles til kirkelig bruk.
[Andre ledd]

For å tydeliggjøre forskjellen mellom disse to former for vigslede rom ble det i høringsdokumentet foreslått å forbeholde betegnelsen *vigsling* til kirker, og heller omtale det siste som *velsignelse* av lokale til kirkelig bruk. En kan her vise til skillet mellom *consecratio* (latin: hellige, konsekrere, innvie til rent kirkelig bruk) og *benedictio* (latin: be at noe(n) blir velsignet). Etter at Kirkemøtet 2013 har vedtatt en *Liturgi for velsignelse av hus og hjem*, er dette skillet innført ved at en *ikke* betegnet liturgien som ”vigsling” av hus og hjem, men som ”velsignelse”.

I Gudstjenestebokens vigslingsliturgier (GB II side 229-244) brukes imidlertid ordet *vigsling* både om kirke og om lokale til kirkelig bruk. I utredningen *Kirkehuset og lovgivningen* (side 156-159) foreslås det å beholde ordet *vigsling* om begge, da forskjellen mellom disse to handlingene anses å være av rent *kirkerettslig* karakter, og ikke en teologisk forskjell mellom vigslingsformene. For å unngå å skape forvirring mellom hva som er en vigslet kirke og hva som er et vigslet lokale til kirkelig bruk, foreslo imidlertid høringsdokumentet å forbeholde ordet ”vigsling” til kirkebygg og ”velsignelse” til lokale til kirkelig bruk.

Et stort flertall av høringsinstansene går inn for begrepsmessig å markere en forskjell mellom *kirker* som «vigsles» og *lokaler til kirkelig bruk*, som ikke «vigsles», men som likevel kan ha en engangshandling med forbønn. Høringsbrevet foreslo ordet «velsigne» for dette, og selv om et klart flertall støtter dette, er forslaget blitt problematisert i høringen. Det foreslås derfor at ordet «innvie» brukes fremfor «velsigne» om lokaler som tas i kirkelig bruk. Ordet «innvie» ligger innholdsmessig og i vår språkbruk mye nærmere ordet «vigsle» enn ordet «velsigne» gjør. Teologisk sett er det i vår kirkelige tradisjon ikke uvanlig å bruke begge begrepene om den samme handling. Viktig er at ordet «innvie» – til forskjell fra «velsigne» - betegner en *engangshandling*, i denne sammenheng en handling som skjer når man begynner å bruke et nytt (flerbruks-) lokale til gudstjenester. Ordet «velsigne» betegner oftest en handling som gjentas.

Ut fra dette foreslår Kirkerådet at ordet «innvie» benyttes om «lokaler til kirkelig bruk», mens «vigsle» fortsatt benyttes om kirker hvor *Regler for bruk av kirkene* gjelder fullt ut, og ikke bare gjelder «så langt det passer», slik det står i regelverket med hensyn til «lokaler til kirkelig bruk» (jf. § 2 annet ledd). I forslag til reviderte Regler for bruk av kirkene, som Kirkemøtet også skal behandle, er denne terminologien også innarbeidet, altså: «innviet til kirkelig bruk». Å få en *terminologisk* forskjell i dette – uten nødvendigvis å innføre en teologisk vesensforskjell mellom begrepene - kan bidra til å unngå uklarhet om hva som menes med *en vigslet kirke/et vigslet kirkerom* (og dermed en permanent kirke), og hva som er et lokale *til kirkelig bruk*, som kirkerettslig sett kun er en kirke *når* det skjer en gudstjenestelig handling der. Høringen gir bred støtte til en slik skjelning. Kirkerådet anbefaler å bruke terminologien «å vigsle kirker og innvie lokaler til kirkelig bruk».

I lys av dette kan det være behov for å gjennomtenke *vigsling* av kirkegårder og gravlunder, slik noen høringsinstanser nevner. En naturlig konsekvens av å innføre den terminologiske forskjellen mellom «vigsle» og «innvie» vil være å bruke ordet «innvie» i stedet for «vigsle» om kirkegårder/gravlunder. Ordet «innvie», slik det her forstås, åpner for den «flerbrukstanken» som samsvarer med vår tenkning og vår bruk av kirkegårder og gravlunder. I forhold til andre tros- og livssynssamfunn som bruker samme gravlund/kirkegård kan denne terminologiske endring være viktig. Ordet «vigsle» om kirkegårder var som kjent tidligere knyttet til en helt annen og restriktiv kirkelig praksis enn dagens kirkelige teologi og praksis. Kirkerådet vil utrede begrepsbruken om kirkegårder i tråd med forslag til å sondre mellom *vigsle* og *innvie* (se punkt 4 i forslaget til vedtak i saken).

Det understrekes igjen at dette først og fremst handler om en *terminologisk* klargjøring. Forskjellen mellom å «vigsle» og å «innvie» forstått *som kirkelig handling* innebærer ikke nødvendigvis en grunnleggende *teologisk* forskjell, slik noen høringsinstanser advarer mot. Men å bruke ulik terminologi gir hjelp til å kommunisere en viktig kirkerettslig og forvaltningsmessig forskjell.

Kirkebygg og livssynsnøytralitet (kapittel 5)

Spørsmålet om *livssynsnøytralitet* eller *livssynsåpenhet* er en av de mest aktuelle problemstillingene i kirkebyggsaker i Norge i dag.

Etter gjeldende kirkerett kan ikke kirkerommet i en *kirke*, som er godkjent av departementet og vigslet til kirke, brukes til livssynsnøytrale seremonier eller leies ut til andre enn til kristne kirkesamfunn. Derimot kan *lokale til kirkelig bruk* anvendes til hvilke som helst formål når lokalet ikke brukes til gudstjeneste. I slike tilfelle er det gjerne andre enn Den norske kirke som eier lokalet.

Utredningen *Kirkehuset og lovgivningen* (side 35) svarer følgende på spørsmålet om en vigslet soknekirke eller et vigslet kirkerom kan brukes til livssynsnøytrale seremonier:

Når det gjelder kirke godkjent i medhold av kirkelovens § 21, fjerde ledd, er svaret i dag **nei**. I en kirke som er vigslet til *permanent* kirkelig bruk, vil Kirkemøtets ”Regler for bruk av kirker” jf. kap 7.12, ikke åpne for bruk av livssynssamfunn eller andre religioner. Denne utredningen er klar over at dette

i noen grad skjer i enkelte strøk av landet, men slik bruk er altså ikke hjemlet i Kirkemøtets ”Regler for bruk av kirker”.

Likevel er det flere steder fremmet et ønske om at det også i et kirkebygg kan finnes *et livssynsuavhengig rom* eller sone som kan brukes både til humanistiske (humanistiske) og til andre religiøse seremonier enn kristne. Det har også vært foreslått at kirkens hovedrom kan være så fleksibelt at det ikke bare kan brukes sammen med et kristent alterrom når en samles til kristen gudstjeneste eller gravferd, men også brukes sammen med et livssynsuavhengig rom, når en samles til en ikke-kristen seremoni. Altså at hele kirkerommet kan fungere som livssynsnøytralt forsamlingsrom ved behov.

Det er flere hensyn og grunner til at slike spørsmål om livssynsnøytralitet i kirker er reist. Noen steder kan det være vanskelig å finne egnede rom til ikke-kristne seremonier. Økonomiske hensyn i en kommune kan også føre til at når kommunestyret etter kirkeloven er pliktig til å oppføre et kirkebygg, ønsker man å kombinere dette med andre enn rent kirkelige formål, som f.eks. kulturhus og livssynsnøytrale seremonirom. I forbindelse med forliket mellom stat og kirke, ble også den politiske målsetningen nasjonalt og lokalt om å etablere livssynsnøytrale seremonirom styrket. Også innad i kirken spør noen seg om tiden er over for å bygge egne kirker, og at menighetene nå må satse på å samles i livssynsuavhengige flerbruksbygg.

Spørsmålet om den fremtidige finansieringen av kirkebygg drøftes ikke i denne saken. Derimot er det nødvendig å gå nærmere inn på spørsmålet om et rom i en vigslet kirke - eller også hele kirkebygget - kan være *livssynsnøytralt/livssynsåpent*.

Til tross for at dagens regelverk for kirker ikke gir hjemmel for et livssynsnøytralt rom i en kirke, har dette inngått i planene for flere kirker.

Departementet har til nå *ikke* godkjent livssynsnøytralt/livssynsåpent rom i noen kirke. Likevel finnes det én kirke som i praksis har et livssynsnøytralt rom som kan åpnes og inngå i gudstjenesterommet: *Geilo kulturkirke*. I de opprinnelige planene ønsket man å ha et kunstgalleri i kirkens underetasje, altså *ikke* som en del av gudstjenesterommet. Rommet var også ”tenkt brukt for gravferd for personer som ikke tilhører kirken, eller rommet kunne leies ut til ulike formål” (brev av 14.09.04 fra kirkekonsulenten til departementet). Ettersom dette gjaldt et menighetslokale, og ikke gudstjenesterommet, var det ikke omfattet av kirkelovens bestemmelser og *Regler for bruk av kirken*. (Se mer om dette i Kirkemøtesaken Regler for bruk av kirkene).

Imidlertid ble kirkeplanene for Geilo kulturkirke av økonomiske grunner redusert i prosessen etter at departementet hadde godkjent kirkeplanene. I forhandlingene med kommunestyret ble det livssynsnøytrale rommet dermed lagt til hovedetasjen, og kan åpnes inn mot selve kirkerommet og fungere som del av kirkerommet når mange er til stede.

Geilo kulturkirke har et stort kirkerom med en tydelig sakral karakter ved et fast plassert alter, en Kristusfigur som alterbilde, døpefont mm. Det finnes også en egen inngang for dem som ikke ønsker å gå gjennom de kirkelige lokalene for å komme til

det livssynsnøytrale rommet. Denne adgangen fører ut til gravlunden, noe som var et viktig hensyn ved innføringen av det livssynsnøytrale rommet i Geilo kulturkirke.

Hva brukes dette rommet til? 2 ½ år etter at Geilo kulturkirke sto ferdig, hadde det *ikke* funnet sted noen ikke-kristen seremoni i dette rommet. Undervisningen for borgerlig konfirmasjon skjer fortsatt i nabokommunen Ål, og ikke-kristne gravferdsseremonier finner sted i andre lokaler enn i kirkens livssynsnøytrale rom. Derimot leier menigheten ut rommet til ikke-kirkelige arrangementer, som årsmøter for handelslaget med mer. Dette gir inntekter for menigheten, slik det skjer i mange andre kirker med tilsluttende rom (arbeidskirker), selv om disse rommene ikke er erklært livssynsnøytrale.

I Hol kommune ønsket mange at hele kirkerommet i *Geilo kulturkirke* kunne brukes til andre seremonier enn kristne ritualer. Dette ble imidlertid avvist fra kirkens side ved at man fremhevet at det sentrale kirkerommet er vigslet, og derfor ikke kan brukes til andre ritualer enn kristne ritualer. Dette ble da tatt til følge av kommunestyret. Kun det livssynsnøytrale rommet og den egne utgangen til gravlunden ble beholdt til livssynsnøytral bruk.

Da man la planer for den nye *Bøler kirke*, ønsket man å integrere en livssynsnøytral del i byggeplanene. Denne skulle ikke plasseres i tilslutning til kirkerommet, men som et atskilt bygg, bare forbundet med gangen hvor menighetskontorene ligger. Ved å integrere et livssynsnøytralt rom i kirkekomplekset tenkte fellestrådet i utgangspunktet å bruke de økonomiske midler som kommunen er pliktig til å dekke for medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn når det bygges en kirke (jfr. Lov om trdomssamfunn ymist anna § 19, og Forskrift om registrerte og uregistrerte trossamfunn § 8 – 10). Man fremhevet også den livssynsnøytrale delen ved at den ble markert med et høyt lystårn, tilsvarende klokketårnet som er plassert ved kirkerommet.

Human-Etisk Forbund sa imidlertid nei til dette tilbudet, fordi de fant at den livssynsnøytrale delen lå for nær kirken og inngikk som en del av det store kirkeanlegget på Bøler. Disse rommene ble da heller ikke en livssynsnøytral del av kirkeanlegget, og lystårnet brukes nå til å markere kirkeårsfargene med.

Human-Etisk Forbund er kritisk til å legge et lite, livssynsnøytralt rom inn i et stort og tydelig kirkebygg. I noen kirkebyggsaker har Human-Etisk Forbund derimot tatt til orde for at kommunen heller bør bygge livssynsnøytrale signalbygg enn kirkebygg. Disse vil ikke bare være bygg for medlemmer av forbundet, men for alle som ikke deler den tro som kirker og moskeer uttrykker. «Med mobile symboler kan slike rom benyttes vekselvis samme dag til ulike seremonier og trosutøvelser. Rommene er således åpne for ulike tros- og livssynsaktiviteter» (fra HEFs høringsuttalelse til Ståsett-utvalgets utredning).

For å få synspunkt på livssynsnøytralt rom fra andre kristne trossamfunn enn Den norske kirke, ble det tatt kontakt med sekretariatet i *Norges kristne råd*. Her ble det lagt vekt på at når en kommune ønsker et livssynsnøytralt rom i et kirkebygg for Den norske kirke, er det problematisk overfor Den norske kirke *som trossamfunn* om en nærmest påtvinges en livssynsnøytral sone. De mente også at det kunne være en ny og problematisk rolle for et menighetsråd å administrere bruken av livssynsnøytrale rom i en kirke overfor andre tros- og livssynssamfunn. Man antok at slike livssynsnøytrale

rom primært ville bli brukt av Human-Etisk Forbund, og at de dessuten ville bli lite brukt. For kristne trossamfunn og for mange andre trossamfunn vil religiøse bygg først og fremst være menighetsbyggende med jevnlig gudstjenester og annen kristen virksomhet. Livssynsøytrale rom gir ikke den identitet og forankring for troende mennesker som egne kirker, synagoger, moskeer og templer kan gi.

Samråd for tros- og livssynssamfunn (STL) har ikke uttalt seg om det å innføre livssynsøytrale seremonirom i en kirke. Derimot har de fremhevet at det må sikres egne midler for støtte til livssynsøytrale seremonirom. Blant trossamfunnene er det imidlertid ikke noen enstemmighet om dette, og Den katolske kirke har i sin høring til Ståsettutvalgets utredning *Det livssyns åpne samfunn* stilt seg særlig kritisk til livssynsøytrale seremonirom.

Også Kirkerådets høringsuttalelse til Ståsettutvalgets innstilling problematiserer en kombinasjon av midler til kirkebygg og midler til livssyns åpne seremonirom:

Kirkerådet vil imidlertid understreke at slike livssyns åpne rom ikke vil være egnet for Den norske kirke med tanke på ordinær gudstjenestefeiring. For Den norske kirke, og mange andre kirkesamfunn, vil det være naturlig å bruke vigslate kirkerom til gudstjenestefeiring. Kirkerådet vil derfor påpeke at behovet for livssyns åpne seremonirom ikke må erstatte kommunenes lovfestede plikt til å bygge kirker. Det må derfor sikres egne økonomiske tilskudd til livssyns åpne seremonirom. Det synes å være en tendens til å kombinere disse to ulike hensynene. Ut fra regelverk for kirkebygg er ikke en kirke et livssynsøytralt eller livssyns åpent bygg (side 12).

Det synes som om en slik kombinasjon av kirkebygg og livssynsøytrale seremonirom først og fremst er drevet fram av den finansieringsformen vi i dag har for kirkebygg og at politikere vil forene ulike formål. I Danmark har det kun i ett tilfelle vært diskutert en slik løsning. Men siden Den danske folkekirke finansierer kirkebygg gjennom soknets inntekter fra kirkeskatt og gjennom lån til lav rente av et felles kirkefond, ble forslaget avvist. En fant det urimelig at kirkens medlemmer, som betaler sin kirkeskatt, skal finansiere bygg for mennesker med andre livssyn.

Et stort flertall gir et entydig svar som støtter Kirkerådets innstilling, at kirkerommet ikke skal leies ut til andre enn kristne, noe som også samsvarer med kirkemøtesaken om forslag til Regler for bruk av kirkene (§ 4 sjette ledd og § 8). På helt spesielle vilkår kan det åpnes for unntak, men uten at kirkerommets karakter forsvinner eller at alteret dekkes til.

Det er også bred enighet om at et livssynsøytralt/livssyns åpent rom ikke bør være en del av kirkerommet i en vigslate kirke. *Kirkerådet* slutter seg til dette.

Kirke som selvstendig bygg eller del av annet bygg? (kapittel 6)

Kirkebygg i Norge har til nå vært selvstendige bygg. I dag reises spørsmålet om en kirke må være et eget bygg, eller om en kirke kan inngå som en del av et annet bygg. Om så, hvilke regler må da gjelde for kirkedelen?

Selv om det ikke er nedfelt noe sted i kirkeloven at kirker skal være selvstendige bygg, har det vært tradisjon for å forstå det slik. Kirkeloven har også begrensning for hvor nært annen bebyggelse kan være i spredtbygd område. I spredtbygd område er bebyggelse ikke tillatt nærmere kirke enn 60 meter uten tillatelse fra departementet. (kl § 21. 5 ledd). Dette gjelder også kirkelige bygninger (*rundskrivet Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturminne* pkt 4.2).

Kirkerådet registrerer at mange kommuner ønsker å endre ordningen med at en kirke skal være et selvstendig bygg. Det gjelder særlig spørsmålet om en kirke kan inngå i et større kulturbygg. Et eksempel fra utredningen *Kirkehuset og lovgivningen* kan belyse dette og tydeliggjøre hvilke spørsmål som da må avklares:

CASE: Stjørdal nye kirke i bykjernen er planlagt som en del av et stort kulturhus som bygges av kommunen. Kirkerommet er plassert i nord-østre hjørnet av bygget. Kirken skiller seg ikke ut som egen form, men er en del av en stor bygningskropp. Materialer og sprang i fasaden gjør at kirkedelen likevel vil stå ut fra resten av bygget. Saken reiser også spørsmål om klokketårn og bruk av kors som symbolbruk på bygget. Soknet har egen soknekirke.

Kirkerådet drøftet i 2011 noen overordnede prinsipper for kirkebygg (KR 28/11) og uttalte seg til spørsmålet om et kirkebygg kan være en del av et større bygg. Kirkerådet gjorde følgende vedtak:

Kirkerådet understreker at kirkebygget er et spesielt bygg med en spesiell identitet og funksjon. Slik må det også være i fremtiden. I hvert sokn skal det være en kirke som fremstår som en kirke, som et selvstendig bygg.

Dersom soknet har behov for et nytt kirkebygg som kan ivareta funksjoner som det eksisterende kirkebygget ikke kan mht. aktiviteter og beliggenhet, bør det kunne åpnes for en samlokalisering med andre formål. Det er en forutsetning at kirkerommet fremstår som et eget rom/bygg, at kirken får en form og utforming som egner seg til kirkens formål og at soknet står som eier av den delen som kirken skal forvalte.

Dette er å anse som foreløpige overordnede prinsipper for kirkebygg og oversendes Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. Kirkerådet ber sekretariatet arbeide videre med saken med sikte på at temaet kan tas opp på et senere kirkemøte.

Kirkerådet anbefalte altså at noen kirker kan inngå som del av et annet bygg, men under noen klare forutsetninger:

For det første må det da i soknet allerede finnes en godkjent kirke som er et frittstående bygg. Å bygge en sambyggkirke som eneste kirke i soknet, ønsket Kirkerådet ikke å åpne for.

En annen forutsetning var at soknet eier kirkedelen av sambygget. Eierskap og den disposisjonsrett dette gir var altså viktigere enn at bygget er frittstående. Kirkeloven § 17 fastslår også at kirken skal være soknets eiendom. Dette gjelder fortsatt for kirker,

men ikke for forsamlingslokaler som brukes som kirkelokaler (jf. kap 4 i dette høringsdokumentet).

Det kan reises flere innvendinger mot å innlemme en kirke i et sambygg: Vil en måtte ta for mange hensyn til andre eiere og brukere i bygget? Vil kirkeklokkene forstyrre? Hvordan verne om bryllups- eller gravferdsfølge når de går ut? Hva om hovedeier for bygget skulle gå konkurs? Vil kirken da kunne komme i en vanskelig situasjon og forutsetningene for å være et kirkebygg bli problematisert? Og vil kirke i sambygg stride imot det som mange medlemmer i folkekirken tradisjonelt forbinder med et kirkebygg og det den symboliserer?

Disse betenkelighetene må avveies i forhold til de positive muligheter det gir med at kirken er nær og tilgjengelig for folk der de ellers samles. Kan et slikt kirkerom «åpne kirkerommet» for dem som sjelden går i kirken? Kan det være uttrykk for en evangelisk «offensiv hellighet» at kirkerommet finnes der man ikke forventer det? Kan den sosiale interaksjonen virke vitaliserende på menighetens arbeid? Kan det berike det liturgiske livet å ha ulike typer kirkebygg i samme sokn?

Om dette hørings spørsmålet er det også stor enighet blant høringsinstansene. De gir et klart ja til at kirken skal være et selvstendig bygg (ca 95 %). Videre er det enighet om at soknet bør eie kirken (ca 100 %). Samtidig bør det åpnes for muligheten av å ha kirke nummer to i et sambygg, men det bør ikke være en hovedregel. Det er også viktig at kirken er der folk er, særlig i nye boligområder. Noen legger også vekt på at kommunikasjon har endret seg mye, og at man derfor ikke er like avhengig av nærhet til kirken. *Kirkerådet* er enig i at kirker bør være selvstendige bygg, med mulighet til at kirke nr 2 i soknet kan være del av et annet bygg, når det eies av soknet.

Andre modeller for kirkerom/menighetslokaler (kapittel 7)

I utredningen *Kirkehuset og lovgivningen* reises også spørsmålet om det generelt er behov for andre typer kirkerom/menighetslokaler og en dynamisk kirkebyggutvikling som ikke nødvendigvis fyller kirkelovens (s. 36). Her heter det:

CASE: I henhold til kirkeloven skal ny kirke bygges når en kirke er tilintetgjort, ubrukbar, når det under vanlige gudstjenester ikke er tilstrekkelig plass, og når det dannes et nytt sokn. Bestemmelsene avspeiler en "statisk" situasjon og et samfunn i stabilitet. Våre lokalsamfunn preges imidlertid i stadig større grad av å være i en "dynamisk" situasjon. Utgangspunktet for bygging av nye kirker er i nesten alle tilfelle basert på et lokalt engasjement som utløser behov for et kirkebygg. Nytt kirkebygg fører deretter til utskilling av et eget sokn. Endrede boligmønster og økonomiske forhold i et samfunn i stadig utvikling utfordrer i dag til å tenke i andre modeller.

I utredningen vises det til nye tendenser i byggingen av kirker. Det er ikke lenger en entydig tendens i retning av at det bygges nye kirker med etterfølgende utskillelse av et nytt sokn. Det bygges nå stadig flere kirker i soknet i tillegg til den opprinnelige kirken – altså uten at bygging av kirke følges opp ved utskillelse av nytt sokn. Dette mener utredningen er en utvikling som bør stimuleres. I tillegg slås flere sokn sammen slik at noen kirker går over fra å være *eneste kirke i soknet* til å bli kirker i

soknet. Forskjellen mellom disse er at mens kirkeloven sier at hvert sokn skal ha en kirke, som tilfredsstillers lovens krav om størrelse, eierskap mm, så gjelder ikke disse kravene for andre kirker i soknet.

Utredningen foreslår altså større valgmuligheter ved bygging av kirker i tillegg til det som har vært betegnet som *soknekirken*. Slik vil det kunne gis grunnlag for at det lokalt kan fattes en strategisk og velbegrunnet beslutning om hva slags nye kirke/kirkerom en menighet skal velge.

Høringsinstansene peker på at den viktigste oppgaven for kirken er å være til stede. Noen ganger skjer det ved bygging av flere mindre kirker eller i sambrukshus. Det som er viktigst er at kirken synes i nærmiljøet og eier sine lokaler.

Problemstillinger ved nedleggelse, utleie og salg av kirkebygg (kapittel 8)

En kirke *tas ut av bruk* hvis biskopen slutter å forordne gudstjenester i den aktuelle kirken, slik at den formaliserte bruk opphører, og hvis dessuten prester og menighetsråd slutter å bruke kirken i henhold til Regler for bruk av kirken. At en kirke er tatt ut av bruk, er en faktisk beskrivelse, ikke en rettslig beskrivelse.

Når en kirke *varig* er tatt ut av bruk, må det før eller siden gjøres en vurdering av om kirken formelt skal *nedlegges* slik kirkeloven § 21 fjerde ledd hjemler. En i rettslig forstand nedlagt kirke kan vurderes revet eller solgt.

Ifølge kirkeloven § 18 annet ledd kan ikke en kirke avhendes, pantsettes eller påheftes bruksretter. Departementet kan likevel *samtykke i salg* når særlige grunner tilsier det.

Utleie av kirkebygg

I de tilfeller der biskopen slutter å forordne gudstjenester i kirken, men menigheten ønsker at kirken fortsatt skal være i bruk, vil kirkelig fellesråd fortsatt ha ansvar for drift og vedlikehold etter kirkeloven § 14 og for forvaltning av bygget etter § 18. Uansett om kommunens plikter etter § 15 i prinsippet står ved lag, kan det i slike situasjoner allikevel bli vanskelig for kirkelig fellesråd å tilveiebringe fra kommunen tilstrekkelig med midler til drift og vedlikehold av kirken. Spørsmålet om en mulighet for menighetsrådet til utleie blir da særlig aktuell.

En løsning kan også være at menigheten selv overtar ansvaret for drift og vedlikehold av kirken. Menigheten må da selv med innsamlede midler forvalte og drifte kirken med den aktiviteten menigheten ønsker og eventuelt drive utleie til andre, innenfor fastsatte regler for bruk av kirker.

Hvis kirken bare *midlertidig* er ute av bruk, vil en mulighet for utleie kunne være en aktuell problemstilling. Det samme vil gjelde der menighetsrådet – eller kirkelig fellesråd i sameietilfellene – er *usikre* på det fremtidige behovet. Men som vist i kapittel 3 i høringsdokumentet er det uklart i hvilken grad det etter dagens § 18 annet ledd i kirkeloven i det hele tatt er tillatt å leie ut kirker, ut over de tilfeller der det betales for korttidsbruk, jf. Regler for bruk av kirker. Kirkerådet mener at det i et fremtidig regelverk bør gis mulighet for langtidsutleie av kirkebygg.

Nedleggelse og avhending av kirkebygg

Der kirker er i eie av soknet, vil vedtak om nedleggelse og avhending av kirkebygg høre til menighetsrådets kompetanse som organ for soknet som eier av bygget, jf. nærmere om dette i kapittel 3 og vedlegget om kompetanseforhold.

Det forutsettes at for verneverdige og listeførte kirker må det foreligge uttalelse eventuelt samtykke fra Riksantikvaren før endelig vedtak kan fattes.

Selv om det er menighetsrådet som har kompetansen til å treffe beslutning om nedleggelse og avhending av en kirke, kan det tenkes at det er uenighet mellom kirkelig fellesråd og menighetsrådet i et slikt spørsmål. Den mulighet som i dag foreligger for et fellesråd der menighetsrådet *ikke* treffer slike vedtak, er at bispedømmerrådet foretar sokneregulering.

I dag er det en godkjenningsordning for vedtak om nedleggelse og salg. Selv om det hører til den *lovreformen* som nå planlegges, var det likevel stilt et spørsmål i høringen om hvem som i fremtiden bør ha den kompetansen departementet i dag har. Før vedtak om avhending eller nedleggelse av en kirke treffes, er det viktig at det stilles krav til prosessen. Kirkerådet ønsket innspill om dette og la frem et forslag til 7 vurderingstemaer i prosessen (se nedenfor).

I høringsbrevet stilte Kirkerådet spørsmålet om det bør gis mulighet for langtidsutleie av kirker. Høringsinstansene mener at det bør være mulig med slik langtidsutleie.

Dette er et tema som har forbindelse med kapittel 3 i høringsdokumentet og spørsmålet om ansvarsforholdet mellom menighetsråd og fellesråd, noe mange viser til.

I høringsbrevet lå det et forslag om hvilke spørsmål som bør vurderes før det gjøres vedtak om avhending eller nedleggelse av en kirke. Følgende 7 vurderingstemaer var foreslått i en slik prosedyre:

1. om egen bruk i en mindre del av kirkebygningen kan videreføres mens de øvrige deler av bygningen atskilles og innredes for utleie til annen bruk.
2. om kirken kan overdras til en organisasjon eller institusjon innenfor Den norske kirke, der denne kan videreføre en kirkelig bruk av kirkebygningen dersom soknet ikke lenger skal eller kan bruke kirken
3. om kirken i sin helhet kan leies ut eller selges til et annet kristent trossamfunn.
4. om soknet kan ta ansvar for å opprettholde bygningen som kirkelig kulturminne etter at kirkelig bruk har opphørt.
5. om kirken kan overdras til en ny eier som kan opprettholde kirken som
6. om kirkebygningen i sin helhet kan leies ut eller selges til kommunen eller annen offentlig myndighet og ominnredes til andre offentlige formål.

7. om kirkebygningen kan selges på det åpne marked.

Høringen gir enstemmig tilslutning til at det i et fremtidig regelverk bør være mulig å *leie ut et kirkebygg på lengre basis* enn dagens regelverk gir adgang til. *Kirkerådet* vil støtte dette i et fremtidig regelverk.

Høringsinstansene svarer ja til en *godkjenningsordning ved langtidsutleie* av en kirke, men da til et annet kirkesamfunn eller kirke eller noe som relaterer seg til den tidligere bruk. Når det gjelder hvilket organ som skal godkjenne utleie varierer svarene mellom biskop og bispedømmeråd. *Kirkerådet* konkluderer ikke om dette før ny kirkeordning er nærmere avklart.

De fleste mener at *myndigheten til å nedlegge eller avhende kirker* bør ligge på et så høyt nivå som mulig. Ettersom dette har ligget til departementet, bør den i fremtiden ligge hos Kirkerådet (eller det kirkelige organ som overtar departementets oppgave på dette området). Men enkelte instanser mener at selv om det er departementet som godkjenner nye kirker, så kan biskopen vedta å legge ned i kraft av biskopens rett å forordne gudstjenester. *Kirkerådet* konkluderer ikke om dette før ny kirkeordning er nærmere avklart.

Høringen viser bred tilslutning til *de sju vurderingstemaene* som er foreslått til prosessen før en eventuelt vedtar å nedlegge eller avhende en kirke. *Kirkerådet* anbefaler disse vurderingstemaene.

Økonomisk-administrative konsekvenser

Oppfølging av saker knyttet til kirkebygg vil kreve et betydelig arbeid framover i Kirkerådet i forbindelse med overdragelsen av kirkelig myndighet fra departementet til Kirkerådet. Kirkerådet fikk i 2008 overført kirkebyggkonsulentstillingen fra departementet, men fortsatt ligger myndigheten til godkjenning av nye kirker hos departementet. Det legges til grunn at denne myndigheten overføres til Kirkerådet, noe som også høringen tematiserer. Om stillinger overføres til kirkens organer ved en slik overføring, vites ennå ikke.

I forbindelse med ny kirkeordning vil forvaltningen av kirkebygg kreve betydelige ressurser fremover, både personellmessig og økonomisk. Hele økonomien for bevaring av eksisterende kirkebygg og bygging av nye kirker er det knyttet mange spørsmål til og dette må utredes og klargjøres. Det er derfor vanskelig å si hva dette vil medføre av administrative og økonomiske konsekvenser for Kirkerådet, bispedømmeråd, fellesråd og menighetsråd mm.

Kirkebygghøringen, som omfatter både prinsippene for kirkebygg og tre regelverk, krever videre oppfølging i form av vedtak i Kirkemøtet 2015 og kunngjøring av innholdet i disse. Det vil også være behov for kurs om en rekke av de temaer som høringen inneholder.